

Dr. Papp László

MÉRFOLDKÖVEK A SZABADALMI JOG EGYETEMES FEJLŐDÉSÉBEN A XIX. SZÁZAD VÉGÉIG

A civilizációs fejlődés jelentős mérföldköveit azok a korszakalkotó találmányok képezik, amelyek időről időre új lendületet adnak a gazdasági, technikai fejlődésnek. A találmányok története az ökölkőtől kezdve végigkíséri történelmünket, s ezzel párhuzamosan a legkorábbi időtől kezdve jelen van az ember törekvése, hogy megvédje szellemi teljesítményét. E védekezést kezdetben a titokban tartás jelentette, csak a XV. századtól kezdve manifesztálódik jogi oltalomban, amely kiindulási alapja lesz az iparjogvédelem létrejöttének. Így a szellemi alkotások védelme szempontjából három periódust különböztetünk meg. Kezdetben a titokban tartás az egyetlen eszköz, a XIV–XV. századtól kezdve privilégiumok, kiváltságok keretében az állam, illetve az uralkodó jogi oltalmat biztosított. Ez azonban nem minősül iparjogvédelemnek, hisz ebben az esetben valójában monopóliumok biztosításáról beszélhetünk. A modern oltalmi rendszer az államok erre irányuló tudatos törvényhozásától származhat, amikor már nem uralkodói kegy a szabadalom, hanem olyan jog, mely törvényi feltételek fennállta esetén bárki számára biztosítható.

Mindezekből adódóan a szabadalmi jog csírái már az ókorban fellelhetők. Elsőként Kr. e. 500 körül Szübarisz görög városállamban jelent meg ilyen jellegű szabályozás, amely egy évre kizárólagos hasznosítási jogot adott azoknak a szakácsoknak, akik eredeti ételeket készítettek.¹ E megoldás kivételesnek mondható, mert az ókorra és a kora középkorra jellemző, hogy a szellemi alkotásokkal kapcsolatos társadalmi viszonyok a jog keretein kívül rekednek.² Ez azonban nem jelenti azt, hogy hiányzott volna az alkotók erkölcsi, anyagi elismerése, pusztán arról volt szó, hogy mindez nem transzformálódott jogi oltalommá. Ugyanakkor a jogi oltalmat a kor gazdasági-társadalmi viszonyai sem indokolták, s ez így is maradt egészen addig, amíg a forgalmazási-felhasználási viszonyok meg nem változtak.³ E gyökeres változás csak az ipari forradalmak korával, az árutermelés uralkodóvá válásával és a tőkés termelési mód kibontakozásával valósult meg. Ez az oka annak, hogy a modern értelemben vett iparjogvédelem, néhány kivételtől eltekintve, csak a XIX. századtól kezdve jelenik meg.

¹ James E. Malackowski: Next Big Thing in Monetizing IP: A Natural Progression to Exchange-Traded Units. *Landslide*, 3. évf. 5. sz., 2011. május/június, p. 32.; Ford E. Smith: Serendipity and Patentable Invention. *Journal of the Patent Office Society*, 42. évf. 6. sz., 1960. június, p. 431.

² Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: *Szellemi alkotások joga*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 13.

³ Horváth Gyula: *Iparjogvédelem Magyarországon. Az Alapítvány az Iparjogvédelmi Kultúráért kiadványa* (az Országos Találmányi Hivatal közreműködésével), Budapest, 1994, p. 5.; Mezei Péter: *A fájlcsere dilemma*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, p. 17–18.

E tanulmány a későbbiekben szabadalmi jogi szempontból vezető államok – így különösen Franciaország, Anglia, Németország és az Egyesült Államok – szabályozásának eredetét és kezdeti lépéseit igyekszik bemutatni, elsősorban arra koncentrálva, hogy melyek azok a közös elemek, amelyek valamennyi állam jogalkotásában fellelhetőek.

Privilégium – szabadalmi privilégium a kezdetektől a XIX. század elejéig

A fentebb említettekből adódóan a XIX. századig a szellemi alkotások védelmére kizárólag a titokban tartás és a privilégiumok szolgáltak. A titokban tartás elsősorban Kínára⁴ volt jellemző, majd a középkori termelési viszonyok kialakulásával, a céhrendszer megszilárdulásával Európában is megjelent. A középkori gazdaság alapkövei a céhek voltak, egyben a kézművesek érdekvédelmi szervei is, amelyekben az egyes szakmákra vonatkozó fortélyok mesterről tanítványra szálltak, mintegy kirekesztve mindenki mást az adott hivatás gyakorlásából. Kezdetben a szabadalmi jog körébe eső privilégiumok is hivatáshoz, szakmákhoz kapcsolódtak.

A szabadalmi jog eredetét illetően a legtöbb szerző egyetért abban, hogy azt a kora középkori Velencében kell keresnünk. Önmagában az is figyelemre méltó, hogy a szabadalmi oltalomhoz hasonló szabályozás gyökere egy apró városállamban keresendő, azonban Velence jelentősége pusztán ebben a tényben nem merül ki. E városállam ugyanis, mint a szabadalmi gondolkodás atyja, a kora középkori Franciaország segítségével elhintette a kizárólagos jog gondolatát szerte a kontinensen. Ennek oka egyrészt az, hogy Velence a kora középkor egyik meghatározó kereskedőállama volt, s 1000 és 1500 között gyakorlatilag vezető tengeri hatalom. 1400 környékére szinte valamennyi ismert és jelentős kereskedelmi útvonalon jelen volt, ennek a kulturális és történelmi hagyatéka ma is a város büszkeségei közé tartoznak. A Velencei Köztársaságot irányító szűk arisztokrata réteg hatalma az erős flottán és a virágzó kereskedelmen alapult. A kora középkori államokhoz hasonlóan Velence gazdaságának alapkövei is a céhek voltak. Kezdetben a céhek (érdekvédelmi szerepe dominált, majd fokozatosan előtérbe került az eljárások, szabványok, fortélyok titokban tartása és a tudás céhen belüli átadása. Velence hatalma fénykorában Itália-szerte vonzotta a tehetséges építészeket, művészeket, feltalálókat, amit az állam különböző kedvezményekkel segített elő, s mindez nyilvánvalóan súrlódást okozott a céhekkal.⁵ Az első ismert eset 1332-

⁴ A titokvédelemnek az ókori Kínában évszázados hagyománya volt. A selyemszálak és a selyemkészítés titkát is több száz éven keresztül őrizték. A hagyomány szerint Kr. e. 2640-ben Si Sung si császárnő találmánya volt, de Európába csak Iustinianus korában jutott el, mikor szerzetesek üreges zarándokbotba rejtve néhány selyemhernyót csempészték Konstantinápolyba.

⁵ *Frank D. Prager: Examination of Inventions from the Middle Ages to 1836. Journal of the Patent Office Society, 46. évf. 4. sz., 1964. április, p. 269.*

ből származik, amikor Bartolomeo Verde megbízást kapott egy szélmalom építésére úgy, hogy annak kivitelezését a város feltételekhez kötötte.⁶ Verde összesen hat hónapot kapott a tervek elkészítésére és a kivitelezés megkezdésére azzal a feltétellel, hogy annak sikertelensége esetén a kapott juttatást egy összegben azonnal vissza kellett fizetnie. Egyértelmű, hogy nem Verde volt az első, aki ilyen különleges szélmalmot épített, tehát nem nevezhetjük őt feltalálónak, azonban rendelkezett a szélmalom építéséhez szükséges tudással, melyet – némi ellentételezés fejében – Velence rendelkezésére bocsátott. Mindezen jelenség a XV. századra egyedi privilégiumok adományozásának egész sorát indította el, ezt a gyakorlatot az 1474-ből származó velencei dekrétum állandósította. E dekrétum az, amelyet néhány jellemzője miatt a modern szabadalmi jog alapjának tekintünk.⁷

Bár Velence meglehetősen bőkezű volt a privilégiumok adományozását illetően, azt mégis feltételhez kötötte. A dekrétum értelmében a város hivatalánál bejelentett új és leleményes találmány feltalálója tízéves védelemben részesült, a találmányt engedélye nélkül senki sem állíthatta elő.⁸ A város a feltalálók ötleteit megvizsgálva döntött a kizárólagosság odaítélése felől, azonban korántsem kiforrott kritériumrendszer alapján. Maga a szabályozás kezdetleges, azonban figyelemre méltó, hogy a dekrétum a kizárólagos jog megsértőjével szemben szankciót rendelt alkalmazni. Ugyanis az, aki a jogosult engedélye nélkül a találmány tárgyát előállította, száz dukát megfizetésére volt kötelezhető amellet, hogy magát a szerkezetet a város elkobozta és megsemmisítette.⁹ E megoldással a velencei szabályozás a titokban tartás mellett egy új alternatívát kínált, mely alanyi jogon alapuló kizárólagos hasznosításban testesült meg. E korai szabályozás kapcsán azonban három érdekességre hívjuk fel a figyelmet.

Egyrészt a dekrétum a találmány újdonságát meglehetősen tágan értelmezte, hiszen minden olyan leleményes eszköz, amely Velence területén ismeretlen volt, újnak minősült. Sőt, ha az egyes privilégiumokat vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy ha az újdonság megkérdőjelezhető volt, az nem jelentette a kérelem azonnali elutasítását. Arra általában akkor került sor, ha mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy a találmányt nem a kérelmező találta fel.

⁶ *Ramon A. Klitzke*: Historical Background of the English Patent Law. *Journal of the Patent Office Society*, 41. évf. 9. sz., 1959. szeptember, p. 618.

⁷ *John A. Diener*: Patents and Nationalism – A Patent Lawyer Looks at the Problem of European Recovery. *Journal of the Patent Office Society*, 32. évf. 8. sz., 1950. augusztus, p. 622; *Frank D. Prager*: Historic Background and Foundation of American Patent Law. *American Journal of Legal History*, 5. évf. 4. sz., 1961. október, p. 309.; *Jacob S. Sherkow*: Negating Invention. *Brigham Young University Law Review*, 2011. 4. sz., p. 1096.; *Edward Walterscheid*: Early Evolution of the United States Patent Law: Antecedents (Part 1). *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, 76. évf. 9. sz., 1994. szeptember, p. 708.

⁸ Ilyen szabadalmat Galileo Galilei is kapott 1594-ben vízemelő és öntözőgépek készítésére. Vö.: *Ikechi Mgeboji*: Juridical Origins of the International Patent System. *Journal of the History of International Law*, 5. évf. 2. sz., 2003, p. 414.

⁹ *Giulio Mandich*: Venetian Patents (1450–1550). *Journal of the Patent Office Society*, 30. évf. 3. sz., 1948. március, p. 177.

Így elutasította a város Girolamo Magagnati üvegre és tükörrre mint új találmányra alapított kérelmét 1554-ben, mivel azt egyértelműen nem a kérelmező találta fel, és Velence területén már ismeretes volt.¹⁰

Másrészt a kizárólagos jog a dekrétum értelmében vagyoni jelleggel lett felruházva azáltal, hogy arról élők között és halál esetére is rendelkezni lehetett.¹¹ Mindez azért jelentős, mert a dekrétum előtt adományozott kizárólagos jog nem volt átruházható vagy örökölhető. A kora középkori felfogás ezen privilégiumokat a szó szoros értelmében a feltaláló személyéhez kötötte, így annak halála esetén a kizárólagosság nem szállt át az örökösökre, hanem bárki számára felhasználhatóvá vált. Ez történt Johann of Speyer esetében is, akinek halála egy évvel a privilégium elnyerése után következett be, s bár az oltalmi időből még négy év hátra volt, azt örökösei már nem élvezhették, mivel a kizárólagosság a feltalálóval együtt a sírba szállt.¹²

Harmadrészt a dekrétum tíz évben határozta meg az oltalmi időt, mely azonban csak ritkán érvényesült. Ugyanis a XV. század második felében – azaz a dekrétum kiadását követően – a kérelmezők továbbra is 25-50 évre igényeltek oltalmat, amelyet bár a magistratus csökkentett, azonban így is találunk tíz évnél hosszabb időre adományozott privilégiumokat.¹³

Velence e megoldással Európában egyedül maradt, mivel a kontinens államainak gazdagsága, kereskedelme nem állt azon a fejlettségi szinten, hogy ilyen szabályozást kívánt volna. Ugyanakkor Itália más városaiban is találunk a velencei privilégiumadományozáshoz hasonló megoldásokat, ami kétségtelenül Velence hatását tükrözi.¹⁴

A szabadalmi jog terén Európa ébredése a XVI. századtól kezdve figyelhető meg, amikor a technikai fejlődés a mediterráneumról az atlanti térségre tevődött át. Bár a velencei dekrétumot közvetlenül egyetlen középkori állam sem vette át, annak hatása mégis érezhető. Ennek oka, hogy Velence kereskedelmi életében meghatározó szerepet játszott az üvegfűvás. Az üvegyártás e különleges eljárásának fortélyait a velencei mesterek féltve őrizték. Azonban az üveg a kora középkor egyik értékes kereskedelmi termékének számított, s így sok velencei mester tudását – nagyobb haszon reményében – külföldön is kamatoztatni próbálta, ami nemcsak a mesterség, hanem az annak a fortélyait védő kizárólagosság elterjedéséhez is hozzájárult.¹⁵ A mesterségeket védő privilégiumok elterjedéséhez részben hozzájárult Franciaország Észak-Itália felé való terjeszkedése is. Ugyanis 1536-ban a francia király elfoglalta Piemontot, ez a félsziget északi részének azon kereskedőállami közzé tar-

¹⁰ Frank D. Prager: A History of Intellectual Property from 1545 to 1787. Journal of the Patent Office Society, 26. évf. 11. sz., 1944. november, p. 716.

¹¹ Mandich: i. m. (9), p. 191.

¹² Prager: I. m. (10), p. 717.

¹³ Mandich: i. m. (9), p. 192.

¹⁴ Így Firenzében Fillippo Brunelleschi a firenzei dóm kupolájának tervezésére kapott kizárólagos jogot.

¹⁵ Maximilian Frumkin: Origin of Patents. Journal of the Patent Office Society, 27. évf. 3. sz., 1945. március, p. 144.

zott, amelyik ismerte és használta is a kizárólagos jog adományozását. Így nem meglepő, hogy a következő évben Etienne Turquetti Piemontból selyemgyártásra vonatkozó kizárólagos jogot kapott Lyon városától, amelyet a francia király is megerősített.¹⁶ Néhány évvel ezután, 1551-ben egy újabb olasz, Theses Mutio kapott üvegárura vonatkozó kizárólagosságot. Ettől kezdve Franciaországban is általánossá vált a kizárólagos jog gyakorlásának adományozása, ami a XVI. század közepére a merkantilista gazdaságpolitika egyik eszközévé vált.¹⁷ Bár a francia privilégiumadományozás első ránézésre a velencei mintát követte, attól azonban egy momentumban mégis eltért a párizsi parlament közreműködésének köszönhetően. Ez a közrehatás Mutio privilégiumánál is megfigyelhető, hiszen annak tartamát a király tíz évben, míg a testület mindössze öt évben határozta meg.¹⁸ További érdekessége a francia jogfejlődésnek, hogy Colbert 1666-ban felállította az Académie des Sciences intézményét, melynek véleményét a francia királyok a privilégiumadományozások kapcsán kikérték. Bár e vélemény a francia uralkodót nyilvánvalóan nem kötelezte, azonban az akadémia véleményadása egyfajta vizsgálatként is értelmezhető, melynek eljárását 1699-ben írásba is foglalták.¹⁹

A francia szabadalmi jog fejlődésének jelentős állomása az 1762-ben kiadott királyi rendelet, amely korlátozta a kereskedelmi privilégiumok adományozását.²⁰ Ennek oka abban keresendő, hogy a XVIII. századi Franciaországban a „szabadalmak” funkciója nem a piaci verseny serkentése, hanem a technikai felzárkózás elősegítése volt, akár az előbbi sérelme által. Mindez a kizárólagos jogok mértéktelen adományozásához vezetett, amelyet a királyi rendelet próbált orvosolni. A szabadalmi jog fejlődésének szempontjából azonban jelentősége sokkal inkább abban áll, hogy meghatározta a szabadalmi privilégiumok időtartamát. Korábban ugyanis királyi akarattól függően 5-30 évben²¹ került az oltalmi idő meghatározásra, ez 1762-től kezdve 15 évben állandósult.²²

¹⁶ Érdekeség, hogy Turquetti a kizárólagos jogot mint feltaláló kapta meg annak ellenére, hogy Franciaország déli részén már közel 100 éve ismeretes volt a selyemgyártás, mely azonban ettől kezdve kizárólag a piemontit illette meg.

¹⁷ *Erich Kaufer*: The economics of the patent system. Harwood Academic Publishers GmbH, Chur, 1989, p. 7.

¹⁸ *Prager*: i. m. (10), p. 724.

¹⁹ Ez azonban magára az engedélyezésre kötelező jelleggel nem bírt, azaz továbbra is az uralkodótól függött a privilégium odaítélése.

²⁰ *Csécsey György*: A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete. In: *Miskolczi Bodnár Péter* (szerk): A civilizisztika fejlődéstörténete. A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának Kiadványsorozata, Bibo Kiadó, Miskolc, 2006, p. 97; *Fekete Ignác*: Szabadalmi jogunk reformja. Budapest, 1884, p. 9.

²¹ *Walterscheid*: i. m. (7), p. 712.

²² *Antonie Perpigna*: The French Law and Practise of for Inventions Improvements and Importations. J. S. Littell, Law-Bookseller, Philadelphia, 1834, p. 3.

A francia fejlődéshez hasonlóan az angol szabadalmi jog gyökerei is a XV. században keresendők. Az angol uralkodók a fejletlen angol ipar felzárkóztatása céljából már a XV. századtól kezdve adtak privilégiumokat, aminek a célja az volt, hogy a külföldi mestereket – tudásukkal együtt – a szigetországba csábítsák.²³ E privilégiumok akárcsak Franciaországban, Angliában sem tekinthetők modern értelemben vett szabadalomnak, hiszen tételes szabályozás hiányában azok odaítélése az uralkodó diszkrecionalitásától függött.²⁴ A Tudor dinasztia alatt a szabadalompolitika eltorzult,²⁵ és privilégiumokat egyre nagyobb számban nem találmányokra, hanem meghatározott foglalkozások űzésére adtak ki, ami a Magna Charta 44. Cikkében biztosított vállalkozás szabadságát (freedoms of trade) sértette.²⁶ Ennek eredményeként született meg 1624. május 25-én a Statute of Monopolies. A törvény általános érvénnyel fogalmazta meg a monopóliumok adományozásának tilalmát, s ez alól csak egyetlen kivételt állapított meg: a találmányi szabadalmat.²⁷ A Statute of Monopoliest nevezhetjük az első angol szabadalmi törvénynek, azonban korántsem azonosíthatjuk a modern szabadalmi joggal. Kétségtelen, hogy a törvény az angol jogfejlődés jelentős állomása, továbbá az is nyilvánvaló, hogy tartalmazza a modern szabadalmi gondolkodás alapelemeit, azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy nem kifejezetten a találmányi szabadalmak rendezésére született. *Oren Bracha* a törvény keletkezéstörténeti körülményeit alapul véve annak jelentőségét árnyaltabb megvilágításba helyezi. Álláspontja szerint a törvény az uralkodó és a parlament közötti hatalmi harc eredményeképpen született, s így annak célja az uralkodói hatalom korlátozása volt. Így Bracha érvelésében a törvény az abszolút uralkodói hatalom elleni fellépést célozza azáltal, hogy – a királyi hatalom egy marginális pontját – a privilégiumadományozást mint királyi felségjogot törvényi korlátok közé szorítja.²⁸

A törvény tartalmát megvizsgálva azonban azt tapasztaljuk, hogy az tartalmazta a modern szabadalmi jog alapvető intézményeit, azaz a szabadalom tárgya a találmány, melyre

²³ Vö.: *Richard Godson: A practical treatise on the law of patents for inventions and copright.* London, 1832, p. 20–23.; *Hoff György: Szabadalmi jog. Az Iparjogvédelmi Egyesület kiadmánya.* Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T. Pécsset, 1939, p. 24.

²⁴ *Oren Bracha: Owning Ideas: A History of Anglo-American Intellectual Property* (S.J.D. Dissertation, Harvard Law School, 2005), p. 9. Forrás: <http://www.utexas.edu/law/faculty/obracha/dissertation/pdf/chapter1.pdf>.

²⁵ Ennek oka abban keresendő, hogy I. Erzsébet angol királynő 1601-ben kiáltványt bocsátott ki, melyben több monopóliumot visszavont, és lehetővé tette a monopóliumokkal elkövetett jogsértésekkel szembeni bírói jogvédelmet. Ezt törölte el I. Jakab, ami ismételen kiélezte a király és a parlament küzdelmét a „monopólium kérdésében”, melynek eredménye a Statute of Monopolies lett.

²⁶ *David I. Bainbridge: Intellectual Property.* Bell & Bain Ltd., Glasgow, 2007, p. 346.

²⁷ *John Coryton: A Treatise of the Law of Letters-Patent for the Sole Use of Inventors in the United Kingdom of Great Britain and Ireland.* T. & J. W. Johnson, Law Booksellers, Philadelphia, 1855, p. 61; *Edward C. Walterscheid.: Patents and Manufacturing in the Early Republic.* Journal of the Patent and Trademark Office Society, 80. évf. 12. sz., 1998. december, p. 857.

²⁸ *Oren Bracha: Commodification of Patents 1600–1836: How Patents Became Rights and Why We Should Care.* Loyola of Los Angeles Law Review, 38. évf. 1. sz., 2004. ősz, p. 193.

oltalmat csak az első és igazi feltaláló kaphat.²⁹ Maga az oltalom területéhez kötött, amelynek időbeli tartamát a jogszabály 14 évben maximalizálta.³⁰ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a törvény a korábbi precedensek és a common law eredményeit is adaptálta. Ezt igazolja az a tény is, hogy a törvény fentebb említett jellemzői – melyeket a modern szabadalmi jog alapvető intézményeiként határozunk meg – már a common law korábbi szabályaiban is fellelhetőek voltak.³¹

A törvény valódi jelentősége tehát nem abban van, hogy éles cezúrát vont az angol jogfejlődésben, hanem sokkal inkább abban, hogy elindította az angol jogfejlődést azon az úton, melynek végén a szabadalom már nem az uralkodói diszkrecionalitástól függ, hanem objektív feltételeken nyugvó alanyi jog.³² Ugyanakkor érdekessége a korai angol szabályozásnak, hogy az oltalom nem a polgárok jogaiként, hanem az uralkodói monopóliumadóományozási felségjog korlátjaként jelentkezett. Ebből adódóan paradox módon Angliában egy monopóliumellenes közhangulat váltotta ki az első szabadalmi törvény megszületését.

Az angol gyarmatok közül az észak-amerikai kontinensen honosodott meg legelőször a kizárólagos jog adományozásának gondolata. Kezdetben ez az angol szabályozás mintáján alapult, amely nyomon követhető a Massachusetts Body of Libertiesben. Az 1641-ből származó törvény a monopóliumok adományozásának általános tilalmát fogalmazta meg, amely alól egyetlen kivételt állapított meg: a hasznos ipari találmányokat.³³ Nyilvánvaló tehát, hogy Massachusetts szabályozása is a Statute of Monopolieshoz hasonlóan különbséget tett „jó” és „rossz” privilégium között. A privilégiumokat általánosságban nemkívánatossá nyilvánították, azonban azok az új találmányok, amelyek hasznosak az állam számára, kizárólagos joggal oltalmazhatóak voltak.³⁴ Azonban egy lényeges különbséget felfedezhetünk az angol mintához képest. Angliában a XVII–XVIII. századra az oltalom odaitélésének eljárásai szabályai is kezdtek kikristályosodni, míg az amerikai gyarmatokon a privilégium odaitélése mindvégig politikai mérlegelés eredménye maradt.

²⁹ *Dutfield Graham: Intellectual Property Rights and the Life Science Industries: Past, Present and the Future.* Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire, 2003, p. 3; *Edward Walterscheid: Early Evolution of the United States Patent Law: Antecedents (Part 3 continued).* Journal of the Patent and Trademark Office Society, 77. évf. 11. sz., 1995. november, p. 849.

³⁰ A 14 éves oltalmi idő szokatlan a szabadalmi jogban. Ennek oka az Angliában kialakult gyakorlat, mely szerint a kizárólagos jogot nyert iparos ennyi idő alatt két inast taníthat be a találmány előállítására, gyártására, használatára.

³¹ *Bracha: i. m. (28), p. 197–198; Wyndham E. Hulme: History of the Patent System Under the Prerogative and at Common Law.* Law Quarterly Review, 12. évf. 2. sz., 1896, p. 151.

³² *Ove Granstrand: Innovation and Intellectual Property Rights.* In: *The Oxford Handbook of Innovation.* Oxford University Press, Oxford, 2005, p. 269.

³³ *Sidney A. Diamond: Our Patent System: The Past is Prologue.* American Bar Association Journal, 67. évf. 3. sz., 1981. március; *William Whitmore: The Colonial Laws of Massachusetts: reprinted from the edition of 1660, with the supplements to 1672: containing also, the Body of Liberties of 1641.* Colorado, 1995, p. 119.

³⁴ *Bracha: i. m. (28), p. 213.*

A modern szabadalmi jog ébredése a XIX. században

A kifejtettek értelmében nyilvánvaló, hogy az új és hasznos találmányok oltalma iránti igény Európa államaiban a XV–XVIII. században is jelen volt. Az angol vagy a francia jogfejlődést vizsgálva azonban az is nyilvánvaló, hogy a XVIII. század végéig a szabadalmi oltalom privilégium formájában jelentkezett, s még Angliában is csak ekkor figyelhető meg az oltalom tartalmának újszerű értelmezése.³⁵ Angliában az eljárási szabályok állandósulásával a szabadalmi privilégium elnyerése egyre inkább alanyi jogként kezdett viselkedni, s bár erre utaló elképzelések napvilágot láttak, azonban ezt így egyértelműen kijelenteni nem lehet.

A diszkrecionalitásból az alanyi joggá válásban kétségtelenül nagy szerepe volt a francia polgári forradalomnak. 1790-ben a Találmányi és Felfedezési Egyesület petíciójában kérte a francia nemzetgyűléstől az angol szabadalmi rendszer átvételét.³⁶ Ennek eredményeképpen 1791. január 7-én megszületett az első francia szabadalmi törvény, mely az angol rendszer adaptációja helyett új fejezetet nyitott a szabadalmi gondolkodásban. A francia szabadalmi törvény szerint ugyanis minden felfedezés vagy új találmány az ipar minden ágában szerzőjének tulajdona.³⁷ Ezzel a francia jogalkotás nemcsak elmozdult a diszkrecionalitás álláspontjáról, hanem, hatalmasat ugorva, egyenesen szellemi tulajdonként definiálta a feltalálói igényt.

Az 1791-es törvény egészét értékelve az alábbi négy jellemzőt emelhetjük ki. Egyrészt az említettek miatt bármely felfedezés vagy feltalálás a feltaláló tulajdonaként került meghatározásra. Másrészt nem használta az abszolút újdonság elvét, így a külföldi találmányok franciaországi bevezetőinek is oltalmat nyújtott. Ebből adódóan kétféle szabadalmat különböztetett meg: a találmányi szabadalmat és a felfedezési szabadalmat.³⁸ Harmadrészt az oltalmi idő a feltaláló választása szerint 5-10-15 évben került megállapításra. Negyedrészt szigorú gyakorlatbavételi kötelezettséget állapított meg, hiszen a törvény erejénél fogva szűnt meg a szabadalom, ha a feltaláló az oltalom odaítélésétől számított két éven belül nem vette azt gyakorlatba.

Nemcsak a szabadalmazás anyagi szabályaiban, hanem az eljárásban is újítást találunk. Az 1791-es francia törvény által bevezetett rendszer a későbbiekben tiszta bejelentési rendszer néven vált ismertté.³⁹ E megoldás lényege abban állt, hogy a hatóság a bejelentett találmány szabadalmazhatóságának feltételeit nem vizsgálta, hanem az oltalmat a bejelentő

³⁵ Ennek a jogfilozófiai háttere főként a tulajdonjog tartalmának újraértelmezésével függött össze. Vö.: *Jakab Éva: Szerzők, kiadók, kalózok. Akadémia Kiadó, Budapest, 2012, p. 86–88.*

³⁶ *Csécsey: i. m. (20), p. 97.*

³⁷ *Kósa Zsigmond: Bevezetés a szabadalmi jog tanába. Iparjogi Szemle. 1914. 4–5. sz., p. 42.*

³⁸ Ezt a sort egészítette ki a javítási szabadalom intézménye, mellyel összesen háromfajta oltalom volt igényelhető egyenként vagy kombinálva. Vö.: *Perpigna: i. m. (22), p. 7–8.*

³⁹ *Kósa: i. m. (37), p. 63.*

felelősségére megadta oly módon, hogy az utólag bárki által megtámadható volt.⁴⁰ E rendkívül egyszerű eljárás előnyeihez tartozott, hogy nem igényelt nagy létszámú szabadalmi hatóságot, ami az eljárás és végső soron a szabadalmi díjak alacsony szinten tartását segítette. Ugyanakkor utólag a tiszta bejelentési rendszert és az 1791-es francia törvényt könnyen illelhetnénk azzal a kritikával, hogy az eljárás nagymértékben hozzájárult a gazdaság számára haszontalan találmányok szabadalmazásához, illetve nem szűrte ki a párhuzamos szabadalmakat sem. Azonban látni kell, hogy a tiszta bejelentési rendszer egyenes következménye a francia szabadalmi jog addigi fejlődésének. Ugyanis Franciaországban a szabadalmi privilégium odaítélése 1762 után is uralkodói diszkrecionalitásból történt, azaz a király megkérdőjelezhetetlen felségjogából eredt. Ezt az abszolút uralkodói hatalmat az 1789-es francia forradalom elsöpörte, ami megteremtette a lehetőséget a királyi privilégiumadómanózkodás végleges eltörlésére. Ha pedig nem királyi kegy a szabadalom, hanem állam által biztosított jog, akkor azt állami szervnek kell odaítélnie, mely szerv azonban a francia törvény szerint nem mérlegelhetett. A diszkrecionalitás legcsekélyebb nyoma ugyanis a francia törvény alapelvvel lett volna ellentétes, amely szerint a találmány a feltaláló tulajdonát képezte. A korabeli francia magánjogi gondolkodás ugyanis a tulajdon bármely nemű korlátozását megengedhetetlennek tartotta.⁴¹ Mindezekből következik, hogy a királyi adomány-jelleg megszüntetése és a szabadalmi oltalom tulajdonjogként való értékelése a francia szabályozásban kizárta a mérlegelést, s így az eljárás egyszerű bejelentésre redukálódott.

A XVIII. század végi és XIX. század eleji francia térhódítás eredményeként Európa államai a francia magán- és büntetőjogi törvényeket, s köztük a szabadalmi törvényt is kényszerűen adaptálták. Ennek köszönhetően az 1791-es szabadalmi törvény a századfordulót követően Itália, Spanyolország és részben Ausztria jogfejlődésére is hatással volt.⁴²

Bár az 1791-es törvény minden tekintetben Európa első modern szabadalmi törvényének tekinthető, az abban foglalt alapelvi szintű rendelkezések az 1844. évi törvényben kristályosodtak ki. E törvény tehát az 1791-ben lefektetett elvek mentén haladt tovább, az alábbi újításokkal.

A szabadalmi oltalmat az ipari eljárás mellett a vegyipari végtermékre is kiterjesztette.⁴³ Ez utóbbit egészen 1925-ig alkalmazta, ami az Egyesült Államok korabeli szabályozásával együtt példa nélkülinek bizonyult. Már az 1791-es törvényben is rögzítették az újdonságot mint a szabadalmazhatóság egyik követelményét. A feltaláló ugyanis csak olyan műszaki megoldásokra igényelhetett oltalmat,⁴⁴ amelyek a társadalom műszaki ismereteit gazdagí-

⁴⁰ *Fekete*: i. m. (20), p. 11.

⁴¹ Ez alól egyedül a Deklarációban majd később a Code Civilben is megtalálható kisajátítás képezett kivételt.

⁴² *Horváth*: i. m. (3), p. 8.

⁴³ *A.M & Vm. Clark*: British Foreign & Colonial Patent Law. London, 1884, p. 34.

⁴⁴ Az oltalmi idő az 1844-es törvényben már egységesen 15 évben került meghatározásra.

tották, azaz újnak minősült. Az újdonság fogalmát meghatározni nem lehet, így a francia törvény is az újdonságrontó követelmények oldaláról közelítette meg a kérdést. Nem minősült újnak, s így nem is volt szabadalmazható „*az a találmány, amely Franciaországban vagy külföldön a bejelentés letételének dátumát megelőzően kivitelezéshez elégséges nyilvánosságban részesült*”.⁴⁵ Az anterioritás ilyen tág értelmezése rendkívül nagy mozgásteret engedett a tényállás bírói mérlegelésének, ami ha jobgbizonytalanságot nem is, de ingadozó joggyakorlatot eredményezett. Ehhez hozzájárulhatott az is, hogy a törvény továbbra is tiszta bejelentési rendszert alkalmazott, melynél a találmány újdonsága és a szabadalmazhatóság egyéb kellékei hivatalból nem voltak vizsgálhatóak. Ezenkívül az 1844-es törvény rendelkezett az oltalomból való kizárásról, azaz azokról a találmányokról, melyek bár szabadalmazhatóak lennének, de különféle okok miatt az állam ezt mégsem engedheti meg. E törvényben ilyennek minősültek a gyógyszerek, illetve a gyógyhatású készítmények és a tudományos elképzelések.⁴⁶

Angliában a Statute of Monopolies a common law rendelkezéseivel együtt még a XVIII. században is privilégiumként kezelte a szabadalmat. Annak ellenére, hogy egyre erősebbek voltak Angliában is azok a hangok, melyek a szabadalom alanyi jogként és nem uralkodói adományként való értelmezését hangsúlyozták, a XVIII. század végéig a jogalkotásban érdemi változás nem történt. Gyakorlatilag 1785-től folyamatosan jelen volt az angol parlamentben a szabadalmi jog reformja, de csak 1835-ben öltött törvényi testet. Azonban sem ez, sem pedig a négy évvel később született 1839-es szabadalmi reform sem hozott érdemi áttörést.⁴⁷ Az igazi változásra egészen 1852-ig kellett várni, amikor is „Patent Law Amendment Act” elnevezés alatt új szabadalmi törvény született. Az 1852-es angol szabályozás jelentősége egyrészt az egységes szabadalmi hatóság (Patent Office) felállításában,⁴⁸ másrészt egy új eljárási rendszer, az ún. felszólalási rendszer bevezetésében rejlik.

E rendszer értelmében a szabadalmi bejelentés közzétételre került a leírással együtt.⁴⁹ A közzététel egyúttal egy felhívást tartalmazott az érintettek számára, hogy záros határidőn belül terjesszék elő kifogásaikat a szabadalom kiadása ellen. Vagyis a felszólalási rendszer a közönség bevonása által kívánta megakadályozni, hogy az értéktelen vagy bármely okból nem szabadalmazható találmányok oltalmat kapjanak.⁵⁰ Bár az angol szabadalmi jog a XIX.

⁴⁵ *Berthold Singer: Patent and Trademark Laws of the World.* Hammond Press, W. B. Conkey Co, Chicago, 1911, p. 150.

⁴⁶ *Brandon, Simonnot & Rinuy: Patents of the European and Adjacent Countries.* Cassel and Company, London, 1929, p. 50.

⁴⁷ *Klaus Bohem: The British Patent System.* Cambridge University Press, Cambridge, 1967, p. 32.

⁴⁸ *Thomas Webster: The New Patent Law.* London, 1853, p. 16.

⁴⁹ *Kósa Zsigmond: Felszólalási eljárás a magyar szabadalmi jogban.* Ügyvédek Lapja, 1900, 13. sz., p. 3; *Nagy Benő, dr. Wámoscher Endre: A magyar szabadalmi jog zsebkönyve.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1931, p. 11.

⁵⁰ *Deutsch Izidór: Az ipari szellemi tulajdon védelme.* Jogtudományi Közlöny, 1894, 33. sz., p. 262.

században még több novelláris módosításon esett át, azonban a felszólalási rendszer az angol jogfejlődés egyik jellegzetessége lett.

Az említett novelláris módosítások közül az 1883. évi Patents, Designs and Trademarks Act a legjelentősebb. E törvény végleg szakított és egyúttal hatályon kívül helyezte a még meglévő szórványos szabályokat, és a szabadalmakról, védjegyekről és ipari mintákról is egységes törvényben rendelkezett. A törvény szerint minden új és hasznos eljárás, szerszám, iparcikk vagy anyagösszeállítás, vagy ilyeneken eszközölt új és hasznos változtatás szabadalmi oltalomban részesíthető.⁵¹ Mindezekből látható, hogy az oltalmazhatóság középpontjába az újdonság (novelty) és a hasznosság (usefulness) került, ami a korabeli angol közgondolkodás szerint a találmányi jelleg értelmezésére szolgált.⁵² Ugyanakkor érdekes, hogy a törvény értelmező rendelkezései között a találmány, azaz „invention” fogalma még mindig szó szerint egyezett a Statute of Monopolies 6. cikkének fogalom meghatározásával.⁵³

E szabályozásban – az 1852-es törvényhez hasonlóan – már egyértelmű, hogy nem a korona által biztosított kiváltsággal, hanem egy objektív kritériumokon nyugvó alanyi joggal állunk szemben. Ezt igazolja egyrészt az is, hogy külföldiek is azonos feltételek mellett kaphattak oltalmat, továbbá e törvény tovább részletezi a felszólalási eljárás garanciáit. A szabadalmi hatósághoz beérkezett kérvényeket a comptroller⁵⁴ kizárólag alakai szempontból megvizsgálta, és ha hiánypótlásra okot adó körülmény nem állt fenn, akkor elrendelte a bejelentés közzétételét. Ezzel egy két hónapos határidő vette kezdetét, amely időtartam alatt a törvényben meghatározott okok alapján bárki felszólalhatott a szabadalmazás ellen. Ezzel egy kontradiktórius eljárás vette kezdetét, amelyben a tárgyalási elv szem előtt tartásával döntött a hivatal a szabadalmazhatóság kérdésében.⁵⁵ Mindezeket túl pedig minden, az oltalommal összefüggő jogkérdést rendes bíróság elé utaltak.

Az 1852. és az 1883. évi angol szabadalmi törvény a Patent Office felállításával, a felszólalási rendszer bevezetésével, továbbá a szabadalmazhatóság anyagi feltételeinek meghatározásával a kontinens egyik legmodernebb szabadalmi törvényévé vált, több állam előtt is szabályozási mintául szolgálva. A XIX. század végére az ismertetett angol szabályozást vette alapul Hong-Kong (1862), Új-Zéland (1865), Kanada (1869), Ausztrália (1903) és Dél-Afrika (1910) is.

A XIX. század második felére Európa egyik vezető hatalmává érő fiatal Németországnak is szembe kellett néznie a szabadalmi kérdéssel. A szabadalmak elterjedését itt az erős po-

⁵¹ *A.M. & Vm. Clark*: i. m. (43), p. 8.

⁵² *Thomas Terrel*: *The Law and Practice Relating to Letter Patent for Inventions*. Sweet and Maxwell, London, 1895, p. 26.

⁵³ *Crawford J. E. Munro*: *The Patents, Designs and Trade Marks Act with the Rules and Instructions*. Stevens and Sons, London, 1884, p. 69.

⁵⁴ A „comptroller” kifejezés alatt a törvény olyan szakembert értett, aki a kérvényt formai szempontból meg tudta vizsgálni, ugyanakkor nem feltétlenül rendelkezett bírói képesítéssel.

⁵⁵ E felszólalási eljárást már csak azért is érdemes részletezni, mivel az 1895:37. tc. hazánkban is ezt az eljárási rendszert honosította meg.

litikai széttagoltság akadályozta, így a francia és az angol szabályozáshoz képest meglehetősen későn találkozunk az egységes szabályozás iránti igénnyel. Előzményként legfeljebb az 1815. október 14-én elfogadott porosz szabadalmi törvényt említhetjük, amely a maga tömörségével hat hónaptól 15 évig terjedő kizárólagos jogot biztosított a feltalálók részére.⁵⁶ Ezt követően elsőként 1849-ben a frankfurti parlament tűzte ki célul az egységes szabadalmi szabályozást. Németországban azonban – ellentétben az eddig ismertetett fejlődési utakkal – a szabadalmi privilégiumok adományozása nem terjedt el, így egyáltalán az is kérdéses volt, hogy szükséges-e a kizárólagos jog szabályozása. Mindezekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy míg Angliában és Franciaországban a privilégiumadományozás uralkodói felségjogának fokozatos korlátozásával született meg a modern szabadalmi oltalom, addig Németországban ilyen jelenséggel nem találkozunk. Ebből adódóan Poroszországban 1864-ben még a szabadalmi oltalomnak a létjogosultsága is kérdéses volt, mivel az uralkodó porosz álláspont szerint „*az ipar jelen állása szerint nem szükséges a felfedezési igyekezet szabadalmak által előmozdítani*”.⁵⁷ Ez az álláspont csak az 1873. évi bécsi kongresszuson változott meg, ahol a német iparosok számára is egyértelművé vált, hogy Európa vezető államai a szabadalmi kérdést törvényi szinten kívánják rendezni.⁵⁸ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az 1871. évi birodalmi alaptörvény már a birodalmi törvényhozás hatáskörébe utalta az iparjogvédelmi jogalkotást. Annak ellenére, hogy a XIX. század második harmadában Németországban kétségek voltak a szabadalmi szabályozás létjogosultságát illetően, 1873 után példaértékű gyorsasággal alkották meg az első német szabadalmi törvényt.

Az 1877-ben napvilágot látott törvény szövetségi szinten, Európában addig ismeretlen módon szabályozta a szabadalmi kérdést. A XIX. század végére Németország az iparjogvédelmi szabályozás egyik nagyhatalmává vált, azonban ehhez az 1877-es törvény csak az első lépést biztosította. A szabályozásból ugyanis szembetűnő a francia, angol, amerikai adaptáció,⁵⁹ illetve a német jogalkotásra jellemző szigorú dogmatizmus. Mindez egy rendkívül terjedelmes törvényt eredményezett, amely több ponton is magában hordozott jogalkalmazási nehézségeket. Mindezek ellenére azonban a német szabályozás alábbi jellegzetességeit emelhetjük ki.

Az oltalom tárgyaként iparilag értékesíthető új találmányt jelölt meg, azonban a francia szabályozáshoz képest pontosabban határozta meg az újdonságrontó körülményeket. A né-

⁵⁶ Carl Theodor von Kleinschrod: Die Internationale Patentgesetzgebung nach ihren Prinzipien, nebst Vorschlägen für ein künftiges gemeines deutsches. Patentrecht Munchen, 1855, p. 163.

⁵⁷ Fekete: i. m. (20), p. 1.

⁵⁸ A XIX. század második harmadára Európa-szerte elfogadottá vált a szabadalmi kérdés törvényi rendezése, így a legtöbb állam jogalkotási munkába kezdett. E tekintetben talán csak Hollandia számított kivételnek, ahol 1869-ben megszűnt a szabadalmi oltalom, és az új törvény megszületésére egészen 1910-ig kellett várni.

⁵⁹ Dienner: i. m. (7), p. 625.

met szabályozás szerint nem minősült újnak a találmány, ha azt Németországban nyilvánosan gyakorlatba vették, vagy annak lényegét bárhol a világon nyomtatvány útján közzétették.⁶⁰ Az oltalomból kizárt találmányok köre is részletesebb, ugyanis az élelmiszerek, italok, gyógyszerek, kémiai termékek (vegyi anyagok) egyaránt ki voltak zárva az oltalomból. A legjelentősebb eltérés azonban az eljárási rendszerben keresendő, ugyanis Németországban az elővizsgálati rendszer honosodott meg.⁶¹ Ennek értelmében a hatóság az újdonságot és az ipari értékesíthetőséget hivatalból vizsgálta, amely teljesen más összetételű hatóság felállítását eredményezte. A német Patentamt (szabadalmi hatóság), amely e törvénnyel került felállításra, mind létszámát, mind pedig tagjainak képezését illetően eltért az eddigi megoldásoktól. A hatóság a császár által élethossziglan kinevezett három állandó és a kancellár által kinevezett nem állandó, technikai szakértő tagokkal kezdte meg működését.⁶²

Az 1877-ben bevezetett elővizsgálati rendszer a német szabadalmi hatóság szervezeti fejlődését egészen új irányba terelte, amely az 1891. évi törvénnyel nyerte el végleges formáját. Azonban már az 1877-es szabályozás, részben az anterioritások taxatív felsorolásával, részben az új eljárási rendszerrel, jelentősen befolyásolta Európa más államainak jogfejlődését. Az említett német törvény ugyanis nagy hatást gyakorolt az 1880. évi török és az 1885. évi norvég szabadalmi törvényre.⁶³

Az 1891. évi szabályozásánál is az újdonság és az ipari értékesíthetőség állt a középpontban.⁶⁴ Az újdonságrontó körülmények tartalmilag megegyeztek a francia, illetve az angol joggyakorlattal, így pusztán azok megítélésénél látunk különbséget. Míg a fentebb ismertettek szerint Franciaországban és Angliában az érdekeltekre volt bízva, hogy megtámadják-e az oltalmat vagy sem, addig Németországban az újdonságvizsgálatot a szabadalmi hatóság végezte, amelyet 1891-től a felszólalás lehetősége egészített ki. Az új német szabadalmi törvény tehát elsősorban eljárási és szervezeti rendelkezésekkel tökéletesítette a német szabadalmi jogot, amely ezáltal mintául szolgált az 1894. évi dán, az 1895. évi magyar, az 1897. évi osztrák, az 1898. évi finn, az 1919. évi csehszlovák és lengyel szabadalmi törvénynek.

⁶⁰ *A.M. & Vm. Clark*: i. m. (43), p. 43.; *Josef Kohler*: Handbuch des deutschen Patentrechts in rechtsvergleichender Darstellung. J. Bensheimer, Mannheim, 1900, p. 181; *Edmund Kloepfel*: Patentrecht und Gebrauchsmusterrecht: Kurzes Handbuch zur Einf. In dieses Rechtsgebiet für jüngere Juristen. Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1908, p. 82–85.

⁶¹ Németországon kívül az USA 1836. évi szabadalmi törvénye, illetve az 1870. évi orosz szabadalmi törvény is ezt a rendszert alkalmazta.

⁶² *Dell'Adami Rezső*: A szabadalmi jog szabályozásának alapelvei. Jogtudományi Közlöny. 1884. 42. sz., p. 354.

⁶³ *A.M. & Vm. Clark*: i. m. (43), p. 77, 87.

⁶⁴ Az 1891. évi szabadalmi törvény 1. §-a értelmében: „Patente werden erteilt für neue Erfindungen, welche eine gewerbliche Verwertung gestatten.” Az 1. §-ban fennálló feltételek ellenére sem kaphatott oltalmat az a találmány, mely az 1877-es szabályozás szerint is ki volt zárva az oltalomból. Ez a kör 1891-ben a törvénybe és jó erkölcsbe ütköző találmányok tilalmazásával egészült ki. Vö: *Felix Damme*: Das Deutsche Patentrecht: Ein Handbuch für Praxis und Studium. Berlin, 1906, p. 156.

Az eddigiek alapján megállapíthatjuk, hogy a XIX. század végére Európa vezető ipari és egyben szabadalmi hatalma Franciaország, Anglia és Németország. Ugyanakkor a szabadalmi szabályozásnál azt tapasztaljuk, hogy az anyagi normák szinte teljes egészében azonosak. Nemcsak ezen három államban, hanem hatásukra Európa valamennyi országában a szabadalmi oltalom olyan kizárólagos jogot jelentett, melyet az új és hasznos vagy iparilag értékesíthető találmány feltalálója alanyi jogon igényelhetett. A szabadalmazás előfeltételeiben tehát nem találunk jelentős eltérést, legfeljebb csak az oltalomból kizárt találmányok körében. Ellenben az alaki és szervezeti normák már árnyaltabb képet mutatnak. Így valójában akkor, amikor eltérő fejlődési mintákat keresünk, az alatt csak az eljárási és szervezeti normák eltérőségét értjük, hiszen az oltalom mint abszolút szerkezetű jogviszony tartalmilag ugyanazt jelentette valamennyi államban. Ebből adódóan akkor, amikor az egyes nemzetállami szabályozásokat vizsgáljuk, nem találunk eltérést abban a tekintetben, hogy mit lehet szabadalmaztatni, legfeljebb csak abban, hogy hol és hogyan lehet szabadalmaztatni.⁶⁵

Az említett három állam mellett világviszonylatban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az Egyesült Államok szabályozását sem. Az Egyesült Államok szabadalmi törvényeiről nemcsak azért kell említést tenni, mert a XIX. századra Amerika a világ vezető hatalmává vált, hanem azért is, mert a szabadalmi jog szempontjából ismét egy sajátos mintára bukkanunk. Európához hasonlóan az amerikai minta sajátosságát is az eltérő szervezeti és eljárási rendszerben, és nem a szabadalmi oltalom eltérő tartalmában kell keresnünk. A függetlenségi háborút megelőzően az amerikai kontinensen az angol szabályozás dominanciája érvényesült.⁶⁶ Általánosan elfogadott, hogy 1787-ben az Egyesült Államok Alkotmánya I. cikk 8. szakaszának 8. pontja – a továbbiakban IP Clause –, mely szövetségi hatáskörbe emelte a szerzői jogi és szabadalmi szabályozást, teljesen új korszakot nyitott.⁶⁷ Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a Függetlenségi Nyilatkozat elfogadása után, de még az alkotmány megszületése előtt sajátosan alakult a szabadalmak kérdése. A Konföderációs Cikkelyek nem tartalmaztak rendelkezéseket, amelyek a tagállamok küldötteit felhatalmazták volna a szabadalmak adományozására.⁶⁸ Így elviekben az a gyarmatok helyébe lépő tagállamok hatáskörében maradt. Azonban hamar kialakult az a gyakorlat, mely szerint a feltaláló petíció

⁶⁵ Mindez persze nem jelenti azt, hogy a XIX. század végére valamennyi állam anyagi jogi rendelkezései teljes mértékben azonosak voltak. Az azonosság pusztán az intézmény jellegére, a kizárólagos jog tartalmára vonatkozik. Részlet szabályokban találunk eltéréseket, azonban azok nem a szabadalmi oltalomról való eltérő gondolkodásból, hanem sokkal inkább az adott állam sajátos gazdasági, társadalmi berendezéséből adódtak.

⁶⁶ Gyakorlatilag csak az angol gyarmatokon találkoztunk szabadalomlevelekkel.

⁶⁷ *Alan L Durham*: Useful Arts in the Information Age. *Brigham Young University Law Review*, 1999, 4. sz., p. 1424; *Eliot Gerber*: Patents under the Commerce Clause. *Journal of the Patent Office Society*, 44. évf. 2. sz., 1962. február, p. 126.

⁶⁸ *Sidney A. Diamond*: Our Patent System: The Past Is Prologue. *American Bar Association Journal*, 67. évf. 3. sz., 1981. március, p. 310.

formájában a Kontinentális Kongresszushoz fordult találmányával, mely testület bizottságot létrehozva megvizsgálta, és egyedi mérlegelés alapján kizárólagos jogot adományozott.⁶⁹ Ez a gyakorlat egészen az Egyesült Államok Alkotmányának elfogadásáig állt fenn, melyet az említett IP Clause végérvényesen megváltoztatott.

A szabadalmi joggal foglalkozó szerzők többsége egyetért abban, hogy az IP Clause, illetve az annak a felhatalmazása alapján megalkotott 1790. évi szabadalmi törvény új korszakot nyitott az Egyesült Államok jogfejlődésében.⁷⁰ Kétségtelen, hogy a korábbi szórványos gyarmati szabályozáshoz képest egy szövetségi szintű törvény komoly előrelépést jelentett. Jelentősége csak ebben van, azaz a szövetségi szabályozás iránti igény megjelenésében, amely lehetővé tette, de önmagában nem valósította meg a modern szabadalmi rendszer kiépítését. Az 1790. évi törvény tartalmát közelebbről megvizsgálva ugyanis azt tapasztaljuk, hogy abban a modern szabadalmi jog elvei csak nyomokban találhatók meg. A törvény a szabadalmazhatóság középpontjába a „*useful and important*” találmányokat állította.⁷¹ Ebből adódóan szabadalmazható volt minden, korábban nem ismert hasznos mű, gyártmány, szerkezet vagy eszköz, illetve azok javítása, ami azt is jelentette, hogy a szabadalmazhatóság megítélésénél az újdonságról a hasznosságra helyeződött a hangsúly.⁷² Mindezekből következik, hogy a törvény által megkívánt újdonság nem azonosítható a modern szabadalmi rendszerekben érzékelhetővel.⁷³ Az újdonságvizsgálat teljes körű hiánya azt eredményezte, hogy gyakorlatilag valamennyi bejelentés oltalomban részesülhetett, tekintet nélkül a találmány új vagy nem új voltára.⁷⁴ Mindezt csak tetőzte, hogy az 1790-es jogalkotás az elsőbbség intézményét sem alkalmazta. Ezen túlmenően az 1790–1793 közötti időszak szabadalmi leveleiről csak töredékes információink vannak, mivel az iratállomány az 1836. december 15-i tűzvész alkalmával megsemmisült, így a beadott kérvények pontos számát

⁶⁹ Végh László: Az Egyesült Államok szabadalmi rendszerének létrejötte és korai működése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf. 1. sz., 2005. február, p. 86.

⁷⁰ N. J. Brumbaugh: History and Purpose of Claims in United States Patent Law. Journal of the Patent Office Society, 14. évf. 4. sz., 1932. április, p. 276; Pasquale Joseph Federico: First Patent Act. Journal of the Patent Office Society, 14. évf., 4. sz., 1932. április, p. 237; M. Frumkin: i. m. (15), p. 148. Cary Fowler: Plant Patent Act of 1930: A Sociological History of Its Creation. Journal of the Patent and Trademark Office Society, 82. évf. 9. sz., 2000. szeptember, p. 451.; Aron Schwabach: Intellectual Property. ABC-CLIO Santa Barbara, 2007, p. 13.

⁷¹ Frank D. Prager: Proposals for the Patent Act of 1790. Journal of the Patent Office Society, 36. évf. 3. sz., 1954, p. 165.

⁷² Csécsy: i. m. (20), p. 98.

⁷³ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az IP Clause rendeltetése az amerikai tudományok és hasznos művészetek fellendítésének előmozdítása volt, mely adott esetben az abszolút újdonság elvét is áttörhette. Erre utal a hivatkozott alkotmányi rendelkezés fordulata, mely szerint a rendelkezés célja „to promote to progress of science and useful arts, by securing, for limited times, to authors and inventors, the exclusive right to their respective writings and discoveries.” R. Joseph Edson: Extension of letters patent. Government Printing Office, Washington, 1907, p. 5.

⁷⁴ Hoff: i. m. (23), p. 25.

nem ismerjük, azonban az bizonyos, hogy e három év alatt összesen 57 szabadalomlevél került kiállításra.⁷⁵

Ezen két alapvető – elsősorban szervezeti és eljárási – hiányosság a szabadalmi hatóság hiányából is adódhatott. A törvény ugyanis szövetségi szintű hivatal felállításáról nem gondoskodott, hanem egyszerűen a külügyminiszterből, a hadügyminiszterből és az igazságügy-miniszterből álló háromtagú tanácsra⁷⁶ bízta az oltalmazhatóság eldöntését.⁷⁷

Mindezekből adódóan az 1790-es szabadalmi törvény átmeneti állapotot teremtett a korábbi angol szabadalmi privilégium és a modern szabadalmi oltalom között. Jelentősége, hogy a Statute of Monopolieshoz hasonlóan a szabadalmazhatóság anyagi és eljárási alapjait rakta le, amely azonban még nem alanyi jogként, hanem a diszkrecionalitás korlátjaként jelentkezett.

Az első jogalkotási kísérlet hiányosságaira szinte azonnal reagálni próbált az 1793. évi új szabadalmi törvény. Mivel azonban e törvény a szabadalmi hatóság felállításáról továbbra sem rendelkezett, így az annak hiányából eredő eljárási kérdések sem kerülhettek orvoslásra. Eljárási értelemben az 1793-as törvény bejelentési rendszert vezetett be, mivel a bejelentőknek esküt kellett tenniük, hogy a legjobb tudomásuk szerint ők számítanak első feltalálónak. Ezen esküt leszámítva a találmány újdonságát még mindig nem vizsgálták, s a korábbi szabályozáshoz visszalépést jelentett, hogy az oltalmat kizárólag az amerikai állampolgárok számára tették elérhetővé.⁷⁸ Mindezen hiányosságokból adódóan Oren Bracha e törvényt sem ítélte modern szabadalmi törvénynek, mivel a szabadalmi oltalomra való igény valóságos „alanyi jogi jellege” kétséget kizáróan nem rajzolódik ki.⁷⁹ Mindez nehezen támadható, hiszen a törvény a szabadalmazhatóság anyagi feltételeinek a szabályozatlansága miatt erőteljes jogbizonytalanságot eredményezett, mely nemhogy előre vitte, de némely tekintetben hátráltatta a szabadalmi ügyet.⁸⁰

A kezdeti próbálkozások részleges sikerét követően tehát az amerikai jogfejlődés valódi fordulópontjaként az 1836. évi szabadalmi törvényt jelölhetjük meg.⁸¹ E törvény felállította a Szövetségi Szabadalmi Hatóságot (US Patent Office), és bevezette az elővizsgálati rendszert. A szabadalmi hatóság a belügyminiszter irányítása alatt állt, amelynek élére a

⁷⁵ E. H. Clark: Past of the Patent Office. Journal of the Patent Office Society, 14. évf. 4. sz., 1932. április, p. 263.

⁷⁶ Ez a tanács a „Board of Art” elnevezést vette fel a „Board of Patent” helyett annak érdekében, hogy még elnevezésében se hasonlítson a volt angol szabályozáshoz.

⁷⁷ Bracha: i. m. (28), p. 220.

⁷⁸ Walter D. Brown: A Brief History of Patent Legislation in the United States. Washington, 1889, p. 5.

⁷⁹ Bracha: i. m. (28), p. 228.

⁸⁰ Végh: i. m. (69), p. 97.

⁸¹ 1793 és 1836 között voltak módosítások, azonban ezek a fennálló rendszer érdemi hiányosságait nem pótolták. Így többek között 1800-ban lehetővé tették a külföldiek szabadalomszerzését is, amennyiben a bejelentés időpontjában már legalább két éve az Egyesült Államok területén éltek.

Commissioner of Patent tisztviselőjét az elnök nevezte ki a törvényhozás jóváhagyásával.⁸² E hivatal – ellentétben az Európában működő francia vagy angol hivattal – a szabadalmazhatóság előfeltételeit, így különösen az újdonságot hivatalból vizsgálta. Mindez azt jelentette, hogy valamennyi bejelentést anyagi vizsgálat alá kellett vetni, mely komoly szaktudású és létszámú apparátust igényelt.⁸³ 1877-ig, a német szabadalmi törvény megszületéséig az elővizsgálati rendszer tekintetében az Egyesült Államok egyedülállónak volt mondható, ami azt is jelentette, hogy átlagos 400 fő foglalkoztatottal a világ legnagyobb szabadalmi apparátusát tudhatta magáénak.⁸⁴

E törvény értelmében már az új és hasznos találmány⁸⁵ feltalálójának alanyi joga volt a szabadalomra, melyet a törvény az ún. „first to invent” elv alkalmazásával juttatott érvényre. Ennek értelmében azt illette meg a szabadalmi elsőbbség, aki bejelentéstől függetlenül hitelt érdemlően bizonyítani tudta, hogy az Egyesült Államok területén ő végezte elsőként az adott feltalálói tevékenységet, és ezt követően nem titkolja el a találmányt vagy nem mond le arról. A „first to invent” elv alkalmazása alapvetően megkülönböztette az USA szabadalmi gondolkodását az európaiktól, ahol valamennyi állam esetében egyértelműen a „first to file” elv, azaz az első bejelentő elve érvényesült.⁸⁶

Mindezeket túl az Egyesült Államok az új és hasznos találmány feltalálójának biztosított oltalmat egy elővizsgálati rendszer keretében. A tárgyalt korszakban elővizsgálati rendszert egyedül Németországban alkalmaztak, így a két állam szabályozásánál szembeűnő különbség a hasznosság és az ipari értékesíthetőség kategóriája. A két intézmény szembenállása azonban csak látszólagos, ugyanis az 1877-es német szabadalmi törvény hatására Európa számos állama az ipari értékesíthetőséget a találmányi minőség mellett önálló kritériumként kezelte, míg az Egyesült Államokban a hasznosság a találmány fogalmának egyik elemeként jelentkezett.

⁸² William I. Wyman: Patent Act of 1836. Journal of the Patent Office Society, 1. évf. 5. sz., 1919. január, p. 207.

⁸³ Mindez komoly költségvonzattal járt, ami a XIX. század végére azt jelentette, hogy a hivatal működtetése az államnak nagyjából 500 000 USD-be került évente, melyet azonban a szabadalmi díjakból befolyó évi átlagos 700 00 USD bőven fedezett.

⁸⁴ Dell'Adami: i. m. (62), p. 297.

⁸⁵ William Evarts Richards: Patent law and practice. New York, 1922, p. 6–7

⁸⁶ E. George Frost: The 1967 Patent Law Debate – First-to-invent vs First-to-file. Duke Law Journal, 1967. 5. sz., október, p. 923–942; Tsung Hsieh: Overview of U.S. Patent Law's First-to-Invent System. National Taiwan University Law Review, 5. évf. 2. sz., 2010. szeptember, p. 32; Molnár István: Szabadalmi anyagi jogi problémák és megoldási elképzelések közfinanszírozású kutatóhelyeken. Doktori értekezés kézírata. Lezárva: Szeged, 2011. szeptember 15: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1426/1/Phd2010_v26_2012_02_12.pdf, p. 107; Bernarr R. Pravel: Why the United States Should Adopt the First-to-File System for Patents. St. Mary's Law Journal, 22. évf. 3. sz., 1991, p. 797.

Az 1836. évi törvénnyel az Egyesült Államok minden tekintetben a legfejlettebb szabadalmi joggal rendelkező államok sorába lépett, ahol a szabadalmi oltalom objektív feltételeken nyugvó alanyi jogként jelentkezett. A fentebb említett különbségek mellett a szabadalmazhatóság anyagi feltételei nagyrészt megegyeztek a fentebb ismertetett európai szabályozásokkal, és csak az újdonságrontó körülmények között találunk árnyalatnyi különbséget. Valamennyi modern szabadalmi rendszer újdonságrontó hatást fűzött a belföldi nyilvános gyakorlatbavételhez,⁸⁷ korábbi szabadalmazáshoz,⁸⁸ illetve a találmány lényegét érintő adatok publikálásához. Az újdonságrontó körülményeket a bejelentés időpontjában kellett vizsgálni, azonban a „first to invent” elv alkalmazásának következményeként a XIX. században az amerikai szabadalmi jog a gyakorlatbavételnek csak akkor tulajdonított újdonságrontást, ha az a bejelentés időpontjától visszafelé számított két éven túl történt.⁸⁹

Befejezés

A tanulmány során ismertetett államok szabadalmi jogának fejlődéséből általánosságban megállapítható, hogy a francia, az angol, a német és az amerikai szabályozásban, és az ezen mintákat követő államok jogalkotásában az anyagi kérdések azonos vagy közel hasonló módon kerültek szabályozásra. Nem állítható, hogy az egyes nemzetállami megoldások tökéletesen azonosak voltak, azonban a szabályozási koncepciók hasonlósága minden bizonnyal a szabadalmi oltalmak hasonló jellegére vezethető vissza. A jogfejlődés egyetemes ívét vizsgálva mindennek kettős jelentőséget tulajdoníthatunk. Egyrészt az egyes nemzetállami szabályozásokban a valódi és gyökeres eltérést a szervezeti és eljárási normákban kereshetjük. Másrészt az anyagi kérdésekre vonatkozó szabályozási koncepciók közös eredete nagymértékben elősegítette a szabadalmi jog nemzetközivé válását. Ennek eredményeként tapasztalhatjuk azt, hogy a XIX. század második felében, a nemzetállami szabályozások megszületésével párhuzamosan érlelődik a nemzetközi integráció gondolata is. E gondolat az 1883. évben létrejött Párizsi Uniós Egyezményben öltött testet, mely a XX. század fordulójához érve a közös gyökerekből táplálkozó nemzeti szabályozások fejlődését immár valamennyi részes állam szabályozásában fellelhető minimumnormák azonos tartalmú értelmezése által segítette elő.⁹⁰

⁸⁷ E tekintetben érdekesség, hogy a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi 37. tc. hazánkban a külföldi nyilvános gyakorlatbavételnek is újdonságrontó hatást tulajdonított, mely az ismertetett szabályozásoknál jóval szigorúbbnak mutatkozott.

⁸⁸ A korábbi szabadalmazás ténye némely államban – mint Németország – nem újdonságrontásként, hanem egyenesen igényrontásként jelentkezett, mely azonban inkább dogmatikai kérdés, hiszen végső soron a szabadalmazhatóságot mind a két eset megakasztotta.

⁸⁹ *Brown*: i. m. (78), p. 10.

⁹⁰ Kétségtelen, hogy a PUE elsődleges célja nem az anyagi normák harmonizációja volt, azonban a XX. század fordulójára a nemzetközi integrációban megfogalmazódott minimumkövetelmények a részes államok anyagi jogi rendelkezéseire gyakorolták a legnagyobb hatást.